

Diacrítics, si o no?

Jordi Sedó

Lingüista i escriptor

www.escriptors.cat/autors/jordisedo

Aquest desembre, expira la moratòria que va establir la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (SF), màxima autoritat en matèria de normativització de la llengua catalana, sobre la decisió que va prendre el 2016 de suprimir 135 dels 150 accents diacrítics que Pompeu Fabra havia establert: Se'n van salvar només quinze paraules: *bé, déu, és, mà, més, món, pèl, què, sé, sí, sòl, són, té, ús i vós*. L'Acadèmia Valenciana de la Llengua també va incorporar aquests canvis al seu diccionari en línia l'any 2018.

Així, per exemple, les antigues dualitats "séc/sec", "bóta/bota", "vénen/venen", "sóc/soc" i "dóna/dona", entre 130 més, van quedar simplificades en "sec", "bota", "venen", "soc" i "dona", mots que avui aglutinen els diversos significats que expressaven, abans de la modificació, cadascuna d'aquestes dualitats.

LA POLÈMICA

N'hi ha que van posar el crit al cel per la supressió i es va produir una polèmica que encara dura. En opinió meua, la SF encara es va quedar curta perquè jo no n'hauria deixat ni un, de diacrític. A parer meu, mantenir-se partidari de no suprimir-los és una postura conservadora que no es recolza en cap argument sòlid, sinó en un estèril culte al que hi ha establert.

L'ortografia és un artifici, un codi inventat que es basa, sobretot, en criteris fonètics i fonològics, i també –no pas en el cas dels diacrítics– en criteris etimològics i, per tant, no forma part de l'essència d'una llengua. Però, ordena i fixa la llengua i en facilita la incorporació a l'escola i als usos oficials i, per tant, ens és imprescindible. I Fabra va fer, en aquest sentit, una obra mestra perquè va aconseguir fixar els criteris que han arribat fins als nostres dies i que potser eren adequats a l'època, però que avui –no ens ha de fer por dir-ho– pot haver-ne quedat algun d'obsolet.

Que l'obra de Fabra fos extraordinària no vol dir que no es pugui renovar mai més. Si ens mantenim inflexibles defensant un criteri, simplement per costum, i ens entestem a privar la llengua de la ductilitat necessària per adaptar-se als nous temps, en farem un artefacte de museu que, cada dia, ens serà menys útil perquè haurà quedat ancorada en el passat, captiva de la tradició. I això, amb la situació sociolingüística actual, no ens ho podem permetre. Els arbres es mantenen drets precisament per la seva flexibilitat, que facilita que les branques s'apartin quan el vent és fort. I, amb la llengua, ens cal una postura semblant.

Avui, agradi o no, imperen pertot el pragmatisme i l'utilitarisme i, si aquests 135 diacrítics no eren prou útils, benvinguda sigui la supressió. I és que, de fet, el meu suport a la decisió de la SF s'assenta en el convenciment que no servien per a res que mereixés l'esforç que implicava mantenir-los. Això, sí: com totes les altres normes ortogràfiques, contribuïen a establir una ratlla gruixuda entre els qui poden ser considerats cultes i els qui no tant. Per tant, sí que tenien aquesta dubtosa utilitat, que no és lingüística, sinó social: la de fer la llengua inaccessible per als més desafortunats i establir una diferència de classe entre els usuaris, la d'assenyalar amb un dit acusador aquells que no han estat capaços d'aprendre un codi per a excloure'ls si convé. I no. La llengua ha de tenir un caràcter utilitari. Per això, la norma ha de ser senzilla. Perquè és la llengua qui ha de servir als ciutadans i no pas els ciutadans els qui ens hem de blegar al seu servei.

La llengua i, per tant, també l'ortografia, ha de tenir unes regles perquè gaudeixi d'una unitat que la faci recognoscible com a vehicle d'una determinada comunitat de parlants. Però que la llengua

Jo els hauria eliminat tots, els diacrítics. Ara bé, si us hi fixeu, quan escric, me'n guardo prou de prescindir dels que s'han mantingut

hagi de tenir regles no vol dir que hagin de ser necessàriament difícils, ni arbitràries, sinó que, sense que atemptin contra la genuïtat de la llengua, s'han de basar en criteris d'unitat i d'utilitat. I, sobretot, no han de ser immutables perquè llavors la llengua s'anquilosa i fa un mal servei a la comunitat de parlants.

UNES QUANTES OBSERVACIONS

Moltes llengües no fan servir diacrítics, i no pas per això les seves comunitats pateixen dèficits de comunicació. *Séc* s'accentuava quan significava aquella marca que queda en un paper que ha estat doblegat per a diferenciar-la del *sec* que vol dir *eixut* i, en canvi, aquest *sec/eixut* i el *sec* del verb *seure* no calia diferenciar-los. Quina arbitrarietat és aquesta? Per què *bóta* havia de rebre un diacrític quan es referia al recipient per a contenir vi, si la *bota/calçat*, en canvi, no es diferenciava ortogràficament de la forma *bota* del verb *botar*? *Sóc*, del verb *ser*, es diferenciava de *soc/tros* de *soca*, però aquest no calia diferenciar-lo de *soc/esclop*. Però per què? Arbitrarietat? Ganes de posar-ho difícil?

Fixeu-vos en les frases següents:

- El meu cap s'ha comprat un armari per a l'apartament que té al cap de Creus, però no li cap a cap de les habitacions. No sé què hi té, al cap, però, al cap i a la fi, són seus, els calés.*
- L'avi sol anar tot sol a prendre el sol.*
- D'aquesta deu no en deu brollar gaire aigua.*
- M'han dit que talli aquest faig. Què faig?*
- L'ocell no vol aixecar el vol.*
- El pres no s'ha pres la pastilla.*

Heus aquí un seguit de paraules idèntiques, totes amb significats diferents. I, ves per on, no han dut mai accent diacrític. Però ves per on, també, mai no l'hem trobat a faltar per entendre'ns. Per què unes sí i les altres no? Si som capaços de comprendre sense dificultat aquestes frases, especialment la a), per a què els volem, els accents diacrítics? La

frase b) deixa absolutament en ridícul el diacrític del mot *sòl*; i la c), el del mot *déu*, dos dels que han sobreviscut a la supressió. I totes sis frases demostren que els diacrítics no són necessaris. Ara, si el que es pretén és fer, de l'ortografia, una matèria de difícil accés perquè que tots aquells que hem tingut la sort de poder-hi accedir puguem lluir el nostre coneixement i deixar ben palesa, de passada, la mancança dels qui no han estat tan afortunats, això són figures d'un altre paner.

L'AUTORITAT DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Persones preparades i amb criteri han assegurat públicament que continuaran usant els 150 diacrítics malgrat la modificació de la SF, com fa el digital *Vilaweb*. Doncs, els agradi o no, aquestes persones hauran d'acceptar que escriuran amb faltes d'ortografia tan bon punt expiri la moratòria si persisteixen en aquesta actitud. I, potser pensen que, fent-ho, salven les essències de la llengua però, en realitat, li fan un mal favor perquè l'acosten una mica a aquell estadi prefabricat en què regnava l'anarquia ortogràfica i cada autor escrivia com millor li semblava. I, sobretot, donen carnassa als qui no volen reconèixer que el català és una llengua moderna i adaptada als nostres temps.

Com ja queda dit més amunt, jo els hauria eliminat tots, els diacrítics. Ara bé, si us hi fixeu, quan escric, me'n guardo prou de prescindir dels que s'han mantingut, que és el que em demana el cos. Però qui soc jo per a esmenar la plana a l'autoritat lingüística? Qui és ningú per fer-ho? Com podem denunciar les barbaritats lingüístiques que voldrien perpetrar els secessionistes lingüístics valencians o, en menor mesura, els de les Illes? Com combatrem atemptats a la llengua com el que propugnen els representants del català anomenat *light*, amb la seva normativa castellanitzant i acostada al model més híbrid que es parla a la ciutat de Barcelona i rodalia? En virtut de quina autoritat podem dir a algú que no és aconsellable fer servir mots com **tonteria* o **barco*, que no admet la SF, o estructures aberrants com ara **Se m'han caigut les claus al terra* o **No tens que dir-lis res*, si argumenta que no accepta les formes normatives perquè hi ha molta gent que ho diu així? Ja sé que no és ben bé el mateix, però l'exemple és molt vàlid per preguntar-nos que, si acceptem cap grau de desobediència, per petit que sigui, on posarem la frontera entre que es pot desobeir i el que no? Qui ho decidirà? Cadascú per lliure? Mala peça al teler...!

Ja que tenim la sort de tenir una autoritat lingüística, la SF, on no s'hi reuneixen pas quatre arplegats, sinó un grup de reputats estudiosos de la llengua, aprofitem-la per serrar files al voltant d'una ortografia unitària. Al cap i a la fi, no és més que un codi arbitrari i, com a tal, subjecte a les decisions dels éssers humans. I si no ens agraden els criteris de la SF, proposem-hi alternatives i mirem de convèncer-los que les aprovin, però, mentrestant no es produeixi aquesta aprovació, ens hem de blegar a la seva autoritat en bé de l'estabilitat i de la unitat de la llengua catalana. No podem utilitzar el model de llengua dels mitjans per a expandir la nostra rebequeria, perquè això provoca confusió en l'usuari.

La necessitat de gaudir d'un model unitari i respectuós amb totes les variants dialectals ens obliga a utilitzar l'autoritat de la SF com a aglutinant d'una llengua que avui té encara més enemics dels que es pot permetre, enemics que es mantenen a l'aguait per tirar-s'hi al coll a la menor feblesa. Ens cal una llengua que faci de pal de paller de la comunitat catalanoparlant amb la qual, sense que en perilli la genuïtat, se sentin còmodes també els que en formen part sense ser-ne d'origen i, naturalment, els parlants d'arreu dels Països Catalans.

Que cadascú tiri per la seva banda sense reconèixer l'autoritat de la SF pot obrir una esclatxa massa gruixuda, per on se'ns pot colar fàcilment qualsevol virus, ara que són tant al cap de tothom.